

МАРШАЛОВ „ОПШТИ ЗАКОН ТРАЖЊЕ” И „ЗАКОН ТРАЖЊЕ” ПРОФЕСОРА ХЕНРИ МУРА¹⁾

Предмет проучавања теорије тражње јесу кретања и односи понуде, тражње и цене. Маркс каже да се ове категорије налазе у међусобно узрочној повезаности: „Ако тражња и понуда одређују тржишну цену, тржишна цена с друге стране, а у даљој анализи тржишна вредност одређује тражњу и понуду”.²⁾

Међутим, савремена грађанска економска теорија не говори о узрочној повезаности и условљености понуде, тражње и цене. За њу су ти односи функционални³⁾, за њих је тражња функција одређених категорија: цене, дохотка итд. Отуда теорију тражње у новије доба економетричари зову функција тражње.⁴⁾ Нарочито су значајна три момента у развоју теорије тражње, односно функције тражње. Прво, то је поставка коју је дао Курно⁵⁾ да је тражња функција цене. Ова поставка је добила развијенији облик у Маршаловим Принципима економије. Друго, Валрасова поставка⁶⁾ да је тражња функција свих цена оних добара која су међусобно замењива. Треће, тражња је функција дохотка, дохотка у току времена.⁷⁾

Сви ови моменти у економетрији своде се углавном на два питања: 1) на утврђивање везе која постоји између цене дате робе и способности тржишта (тражње) и 2) на одређивање везе између цене робе и величине производње (понуде). Ова два питања економетричари заснивају на закону понуде и тражње „према коме се количина робе која се може продати на тржишту (то јест тражња) мења у обрнутој сразмери са ценом, а количина робе коју продајци износе на тржиште (то јест понуда) мења се у истом смеру са ценом”.⁸⁾ Што су веће тржишне цене биће мања тражња, а снижење тржишних цена на повећава тражњу. И обрнуто, што су веће цене понуда расте, а ниже цене смањују понуду. Утврђивање овог закона је резултат емпиричког посматрања тржишних појава. То је заједно са законом вредности један од основних закона које проучава политичка економија. Уствари закон вредности се остварује и манифестује путем и у самом закону понуде и тражње. Теорија радне вредности се бави проучавањем закона вредности као основног регулатора расподеле друштвеног фонда рада на поједине делатности и гране. Ова регулативна улога закона вредности остварује се преко закона понуде и тражње, при чему добија различите облике своје појавне манифестације. У простој робној привреди закон вредности делује у свом најчистијем облику, у капиталистичкој робној привреди делује у облику закона просечног профита, а у социјалистичкој робној производњи закон вредности добија вид планских пропорција, као инструмент свесног регулисања расподеле друштвеног рада на поједине области.

Математичку формулацију закона понуде и тражње пр-ви је дао Курно, што су после њега прихватили и сви остали економисти, међу којима се истичу Леон Валрас и Алфред Маршал. Курно, као што смо истакли, своди закон тражње на тражњу као функцију цене: $D = \Phi(P)$. (D је тражња, Φ функција, P цена). Формулишући закон тражње Валрас функцију тражње проширује на цене свих роба и добија да је $D = \Phi(P^1, P^2, P^3, \dots, P^n)$. Маршал, међутим, закон тражње третира на два питања: на питању закона индивидуалне тражње и питању закона тржишне тражње узетог као „општи закон тражње“. При свему томе Маршал полази од претпоставке да су тражња и понуда независно променљиве категорије, истичући да је цена (P) функција (Φ) тражње (D) и понуде (S). Маршалова функција је инверзна функцији коју даје Курно. Маршалова добија овакву формулу: $P = \Phi^{-1}(D)$ и $P = \Phi^{-1}(S)$.

Прво питање које анализира Маршал јесте како рационални потрошач реагује приликом куповине робе на промене у тржишној цени, под претпоставком да се услови тражње не мењају — утврђен обим и структура потребе, утврђени новчани доходак итд.⁹) Маршал је на ово питање дао одговор извођењем субјективне индивидуалне функције тражње, при чему се као критеријум узима субјективна оцена потрошача за оцenu коју је спреман да плати и количину робе коју жели да купи. Али цена робе је пре свега објективна категорија, као и количина робе. И ма каква била субјективна оцена и жеља потрошача, јављају се и постоје објективно материјалне чињенице које се субјективном оценом не могу мењати и прилагоджавати како је коме најбоље, како коме одговара.

Куповином робе, по Маршалу, потрошач купује очекиване користи, при чему он жели да одређеним дохотком добије максималну корист. Индивидуална функција тражње треба, према томе, да нам покаже које количине робе потрошач може да купи при одређеним ценама, или које цене потрошач може да плати за разне количине робе. При датој тржишној цени, Маршал сматра, да ће рационални потрошач купити такву количину робе чија ће се гранична корисност изједначити са својом ценом коригованом граничном корисношћу новца. Овде се тржишна цена манифестује и узима као објективна категорија којој се потрошач мора прилагодити, што се изражава у количину коју он може да купи. Непозната величина је количина тражене робе количина ефективне тражње, а познате су величине: тржишна цена и константна корисност новца. У таквим условима се из познате величине (тржишне цене и корисност новца) може да израчуна количина робе коју потрошач може да купи. Свака промена тржишне цене показује да је нужно прилагођавање потрошача тим променама. Узмимо да је дошло до пада, снижења цена робе. То ће створити неравнотежу, јер гранична корисност новца неће бити у сразмери са ценом. Да би се успоставила равнотежа потрошач мора да купи већу количину робе. Неравнотежа ће се

јавити и кад цена робе порасте, али тада ће потрошач, да би успоставио равнотежу, морати да купи мању количину робе.

Према томе, закон индивидуалне тражње, односно функција индивидуалне тражње, показује зависност количине робе која се купује од нивоа тржишне цене те робе. При повећању цена робе индивидуални потрошач купује мању количину, што значи да ће бити мања тражња, а при сниженој цени потрошач је спреман да купи већу количину робе, а тиме се повећава тражња. Обим тражње и ниво цена се, према томе, налазе у односу обрнуте сразмере.

Пређимо на Маршалов „општи закон тражње“ који је уствари закон тржишне тражње. Анализом овог закона Маршал показује како тржиште реагује на промене у цени. Индивидуална тражња се односи према тржишној тражњи као део према целини, као појединачно према општем. Међутим, то не значи да се општи закон тржишне тражње може да изведе простим и механичким збрајањем или множењем тражње појединих индивидуа. Јер се само изузетно може закон тржишне тражње да манифестује непосредно у индивидуалној тражњи и то само утолико ако су услови тражње неке индивидуе случајно једнаки са условима опште тражње. Ма да је при томе јасно да се сам закон тржишне тражње испољава у маси појединачне тражње са већим или мањим одступањем од општег просека закона. Може се десити да индивидуална тражња неке робе садржи и одражава карактеристике тржишне тражње, али то само у случају ако се та роба тропи стално и у малим количинама. За илустрацију оваког случаја Маршал наводи тражњу чаја код Енглеза. Он каже: „Целокупна тражња у одређеном месту за, рецимо чај, је збир тражње за чај свих индивидуа. Неко ће бити богатији неко сиромашнији од индивидуалних потрошача чију табелу тражње ми анализирамо неко ће имати већи а други мањи укус за чај. Претпоставимо да има милион купаца за чај, и да је њихова просечна потрошња једнака при свакој појединачној цени чаја. Према томе тражња свих купаца је приказана истом табелом као раније (као табела индивидуалне тражње — Д. С.), само што пишемо милион фунти чаја уместо једне фунте”.¹⁰⁾ Из ове последње реченице се може закључити да је Маршал показао да се индивидуалном тражњом за чај може репрезентовати тржишна тражња. Ма да и при томе Маршал признаје да може доћи до мање или веће промене у тражњи индивидуа за чај, али то ће се одразити и на укупну тржишну тражњу.

Овакво извођење општег закона тржишне тражње није прихватљиво зато што на другој страни постоји маса роба које нити се троше, односно купују стално, а и не троше у истим количинама. То значи, како каже Маршал, да је „тражња неке индивидуе за неким предметима дисконтинуирана”.¹¹⁾ Заправо предмети могу бити стално у употреби, али се због свога века трајања не траже свакодневно, као што је на пример шешир или часовник. Због тога мале промене у цени

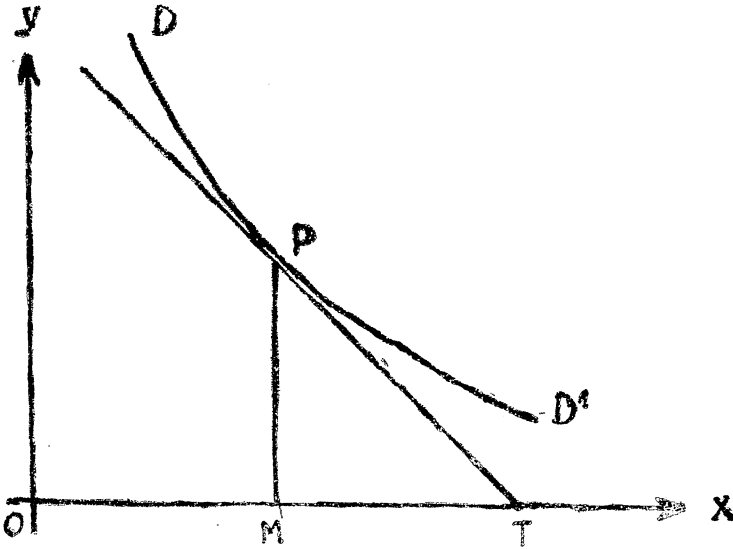
ових предмета неће утицати на промене у тражњи. Говорећи о тражњи индивидуа за чај на једној и тражњи шешира и часовника на другој страни Маршал истиче: „У појединачном случају такве ствари као што је чај, тражња појединих лица јасно репрезентује општу тражњу целокупног тржишта: тражња чаја је константна; и, поред тога може се куповати у малим количинама, свака промена у цени чаја ће по својој прилици показивати количину коју ће потрошач купити. Али баш између ствари које су у сталној употреби, има ствари за које се појединачна тражња појединих индивидуа не мења континуелно са сваком малом променом у цени, али се може мењати само због великог скока. На пример мала промена у цени шешира или часовника показаће дејство свакога, или ће то показати мало лица, која су била у дилеми да ли или не да купе (ту гет) нов шешир или часовник“¹²)

Затим има предмета које појединци не троше константно, већ повремено и нередовно, и њихова тражња зато неће реаговати на сваку промену у цени. Такав је случај, по наводу Маршала, са услугама хирурга и ценама тих услуга.

Без обзира на карактер употребе и временско трајање потрошње неких роба, што има утицаја на кретање индивидуалне тражње, ипак све те разноликости се на тржишту сведе на један општи просек у коме се случајности губе и у својој маси манифестују као општи закон. То свођење на просек се постиже под дејством многобројних потрошача који располажу различитом величином доходака и чије су потребе по обиму и структури врло различите. „На великим тржиштима где су богати и сиромашни, стари и млади, мушкарци и жене, лица врло различитих укуса, темперамената и занимања помешани заједно, посебности у жељама појединаца ће се компензовати једно с другим у сразмерно правилну градацију целокупне тражње. Сваки маколико незнатан пад цене неке робе у општој употреби повећаће, ако остали услови буду једнаки, целокупну продају те робе... И ако бисмо стога располагали знањем направили бисмо табелу (скалу — Д. С.) цена при којима би свака количина те робе могла наћи купце у датом месту за време, рецимо, једне године“¹³ Код повећања цена робе као што је шешир неће сваки појединац купити шешир али ће се увек наћи они који су били у дилеми, и неко ће се од њих олучити да купи нов шешир. То су гранични купци чија одлука о куповини омогућава да тржишна тражња постаје континуелна функција цена, да би се преко тог остваривао закон тржишне тражње. Отуда, према Маршалу, произилази да је тржишна тражња континуелна функција цена. При томе се полази од тога да постоји и континуелност у варирању цена, а да с ценом варира и количина потраживања. У томе је заправо и логика закона тражње, да се тржишна тражња повећава ако цена падне, а смањује се при повећању цена. Ова повећања и падања цена могу бити минимална, то не мења ствар у суштини кретања тражње, јер ће она показивати одговарајућу промену навише или наниже, зависно од промена

цене. Из таквих односа у кретању тражње и цене Маршал изводи свој „општи закон тражње” у следећој формулацији: „Према томе постоји једини ЗАКОН ТРАЖЊЕ који је општи у свим табелама тражње, наиме, што је већа количина која треба да се прода, мања ће бити цена по којој се та роба нуди да би се нашли купци, или другим речима, тражена количина расте са падом цена, а смањује се са порастом цене”.¹⁴

Имајући у виду табелу тражње Маршал даје и овакву формулацију закона тражње: „Али ако се бројке улевом ступцу тржишне табеле повећавају, бројке у десном ступцу ће се смањивати”.¹⁵ Општи закон тражње Маршал илуструје следећим графиком:

Формално не постоји никаква разлика између криве тржишне тражње и криве индивидуалне тражње. Овде је каже Маршал „тражња приказана истом кривом као и раније (као крива индивидуалне тражње — Д. С.), само на инчу мерене дужине Ох сада се показује десет милиона фунти уместо десет фунти. И формална дефиниција криве тржишне тражње може се дати овако: Крива тражње за неком робом на тржишту за одређено време јесте локус тачака тражње за том робом. То је таква крива која се састоји од неке тачке П до друге, права црта ПМ биће вучена окомито према Ох, ПМ показује цену при којој ће купци бити спремни да купе количину робе приказане са ОМ”.¹⁶ Такво кретање криве тражње послужило је Маршалу да да и овакву формулацију „општег закона тражње”: „Једино универзално правило према коме се крива тражње понаша јесте да је она негативно нагнута у читавој својој дужини”.¹⁷

Маршалов „општи закон тражње“ треба испитати, проверити на два питања: 1) на питању теоретске важности и 2) на питању емпиричке важности.

Ако се пође од понашања потрошача према куповини робе, онда би Маршалов „општи закон тражње“ имао пуну теоретску важност. Зависно од кретања цена потрошачи се прилагођавају новонасталим условима на тржишту, тиме што ће куповати мању, или већу количину робе, и тиме што ће се јавити нови купци, потрошачи, или ће пак неки одустати од куповине и потрошње робе. Тржишна тражња и цене робе налазе се у односима обрнуте сразмере: са повећањем цена смањује се тржишна тражња, а са снижењем цена повећава се тржишна тражња. Без обзира што Маршал узима субјективну оцену потрошача као фактор његовог понашања на тржишту, стварно понашање потрошача, које се изражава у количини робе које они купују, регулише се објективним категоријама производње и расподеле друштвеног производа, а порд осталог и ценом робе на коју потрошачи не могу утицати, једино јој се могу прилагођавати куповином веће или мање количине робе. Тржишна цена, према томе, одређује количину коју потрошачи могу купити, одређује ефективну тржишну тражњу која представља целокупност количине коју потрошачи купују при одређеној цени.

Маршалов „општи закон тражње“ је изведен из одређених постулата, и треба, по њему, да има безусловну теоретску важност, да не признаје никакве изузетке. Да ли се може признати безусловна теоретска важност овог закона? Пре свега, то не би било у сагласности са класицима који су познавали емпирички закон тражње према коме се кретање цена и потраживана количина налазе у обрнутој сразмери, али који је изведен из посматрања појава, и који зато допушта изузетке, мање или веће одступање од основне правилности. Међутим, овде се не ради само о изузецима као аргументима помоћу којих бисмо оспорили безусловну теоретску важност Маршаловог „општег закона тражње“, већ се ради о Маршаловим претпоставкама које су неодрживе и онда када се посматра само једна роба, јер у процесу потрошње ниједно добро не може бити апсолутно изоловано од других врста добара. Дакле, увек постоји међусобна повезаност између добара које један индивидуални потрошач троши за своје потребе. Зато сматрамо да је полазна претпоставка: независност корисности из које Маршал изводи свој „закон“ неприхватљива. Које ће робе и у којим количинама потрошач куповати зависи, поред осталог, и од њихове корисности које се овде јављају као међусобно зависне. Потпуно подмирење потреба једног потрошача не зависи само од једне врсте робе, већ од масе роба, и зато ако се узме корисност као претпоставка мора се одбацити да је она везана за задовољење целокупних потреба потрошача. Отуда Маршалова претпоставка независне корисности није оправдана, што доводи у питање и сам закон тражње као општи иједини теоретски закон.¹⁸

Ако овоме додамо да не постоје неке принципијелне могућности, за мерење корисности онда је ствар још јаснија. Да би решио проблем Маршал мери граничну корисност робе граничном корисношћу новца. Он полази о тога да је гранична корисност новца константна категорија.¹⁹ Међутим, питање је да ли је таква претпоставка научно оправдана. Морамо одмах да нагласимо да је и таква претпоставка неодржива, јер се гранична корисност новца стално мења, другим речима, мења се куповна снага новца, због промена цене роба, које не зависе од потрошача, којима се он мора да прилагођава. То значи да не постоји могућност новчаног мерења граничне корисности што обара Маршалов закон као „општи” и теоретски закон.²⁰ Његова важност је емпиричка, а то је да потраживана количина се мења у супротном правцу од њене цене.

Према томе, одбацивање претпоставке независне корисности добара и прихватање чињенице да постоје добра супститути и комплементарна добра указује да Маршалов „општи закон тражње” није довољан за анализу кретања тражње. Јер промене цене неке робе не утиче само на промене количине потраживања те робе, већ утиче на промену потраживане количине и робе комплементарна и робе супститута. Маршалов закон тражње био би довољан ако не би било робе супститута и комплементарна. То је један од случајева када би се признала потпуност Маршаловог закона тражње. Други случај признавања потпуности Маршаловог закона јавио би се под претпоставком да се не мења, да остаје иста, сума новца која се даје за куповину робе после промене цене те робе. Овакав случај је изузетак и то ако се узме као реална претпоставка независности добара, док је скоро немогућ у условима међусобне зависности добара. Количина новца ће се мењати са променом цена. По правилу потрошач се мора прилагођавати новој цени тиме што ће купити већу или мању количину робе, али зато ће и количина новца бити већа или мања од првобитне количине, што ће у даљем кретању изазвати нове промене у тражњи. При овоме је претпоставка да је константна величина дохотка потрошача услед чега ће промена цена утицати на промену реалног дохотка.

Из Маршаловог „општег закона тражње” могу се извући следеће, да их назовемо, законитости, или односи: 1) количина и цена једне робе налазе се у односу обрнуте сразмере, 2) количина робе се мења услед промена цена робе, и 3) цена робе се мења услед промена количине робе. Питање је које су од ових законитости или односа исправне, тачне, а које нису, и које имају емпиричку важност за истраживање и анализе.

Први однос који је садржан у закону тражње може се прихватити као емпирички закон, али под одређеним условима: да промена цене не мења реални доходак потрошача, да

промена цена доводи до повећања односно смањења тражње за робом и да промена цене не повећава део дохотка за куповину робе. Изузетак је случај када ниједан од наведених услова није испуњен, наиме, када се за једну врсту робе мора да утроши велики део дохотка потрошача. Такав је на пример Гиффенов случај код којег се услед повећања цене хлеба повећава и његова тражња.²¹

п кз

Други и трећи однос теоретски нису оправдани. Други однос није оправдан зато што се тражња за неком робом може да промени, а да није дошло до промене цене одређене робе. На пример ако се промени цена робе која је супститут или комплементарна у односу на робу коју посматрамо. Или се рецимо променио реални доходак због других узрока, што ће изазвати промене у тражњи. Трећи однос није оправдан зато што се цене могу променити и без промене у количини робе, и то ако дође до промене у вредности робе.

С бзиром да је Маршал применио парцијалну анализу у тражњи, то његов „општи закон тражње“ омогућава праћење свих промена на тржишту које су везане за једну робу. Отуда и његова емпиричка важност у посматрању тражње појединачне робе, и његова „универзалност“, јер се по њему тражња креће у супротном правцу од кретања цене. Међутим, универзалност овог закона је прихватљива под претпоставком да се посматра само једна врста робе и да се прихвате све оне Маршалове претпоставке које смо већ одбацили као нереалне, а то значи да у овом закону и нема ничег универзалног.²²

Разрада Маршалове теорије тражње дала је модерну теорију тражње која се развија скоро у потпуности између 1925. и 1950 године. Саме основе модерне теорије тражње поставили су још пре првог светског рата Ирвинг Фишер, Вилфредо Парето, Џонсон и Slutski. Њихове идеје биле су већ добро разрађене, али их је требало објаснити, проширити и проверити и довести у склад с конкретним економским процесом. То су учинили Хикс, Ален, Рагнар Фриш, Хенри Мур, Хенри Шулиц, Самуелсон и други.

Полазећи од Маршаловог „општег закона тражње“ приступило се емпиричком посматрању и проучавању тржишних појава, при чему је „велики део пажње био посвећен конструкцији статистичких крива тражње. Месо, жито, памук, сено, свиње, сирово гвожђе, зоб, кромпир, шећер и пшеница су на списку робе за које имамо приказ „закона тражње“. Многи економисти су били скептични, док су други били ентузијастички о значају таквих крива тражње”.²³ Појавиле су се многе статистичке студије тражње једне врсте робе од стране више аутора, истраживача, па су зато и резултати били врло различити. И поред тога, скоро у свим случајевима крива тражње је имала негативан нагиб, што је било у складу са Маршаловим „јединим општим законом тражње“ и са његовом кривом тражње на којој је илустровао свој закон.²⁴

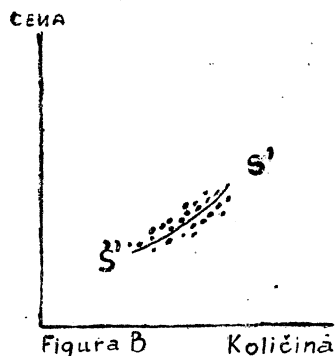
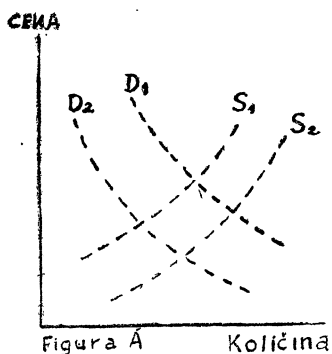

Међутим, у једном случају на основу статистичких студија и истраживања дошло се до резултата и закона који није у складу са Маршаловим „општим законом тражње” — то је случај сировог гвожђа. „У случају сировог гвожђа, каже Е. Ј. Воркинг, међутим, професор Х. Ј. Мур је нашао „закон тражње” који није у сагласности са Маршаловим универзалним начелом. Он је нашао да што је већа количина продатог сировог гвожђа, веће ће бити цене”.²⁵

Откуда овакав „закон тражње” професора Мура? Овакав закон тражње професора Мура је резултат статистичких истраживања и праћења динамичности тржишта на коме могу да се јаве и таква кретања. Зато је професор Мур наклоњен извлачењу таквих законитости непосредно из емпиријских постулата који дају статичке законе и који зато не могу да буду одраз стварног економског процеса и односа који се јављају.²⁶ „Професор Мур сматра да статистички „закон тражње” до кога долази је динамички закон, док је онај у теорији статички закон. Он делимично каже: „Доктрина једнообразности функција тражње јесте идол статистичког стања—методдетерис нарибус — који је стајао на путу успешног ретирања динамичких проблема”. Ако је то било тачно да се статистичка крива тражње и теоријска крива тражње разликују тако потпуно једна од друге, онда каква је вредност статистичке анализе у теорији, а каква је вредност економске теорије у статистичкој анализи”.²⁷

Због дивергентности путева којим иду статистички аналитичари и економски теоретичари у истраживању криве тражње, односно закона тражње, Воркинг у свом раду испитује природу статистичких крива тражње „као што оне могу бити посматране у светлу економске теорије”, и на основу тога, поред осталог, даје објашњење „закона тражње” професора Мура. Он најпре испитује разне методе у конструисању криве тражње и каже: „Методи употребљени у конструисању криве тражње (ако се подаци односе на продате количине) могу, под извесним условима, давати криву тражње, под другим, криву понуде, а под још различитим условима никакав задовољавајући резултат се не може добити”.²⁸ На пример „ако се на другој страни, табела тражње купаца мења више него табела понуда продаваца, ми ћемо добити различит резултат”. Добићемо такав резултат, који ће показати да ће се уместо криве тражње јавити крива понуде.

„Ако је ова анализа у сагласности са чињеницама, није ли онда тачно да је „закон тражње” професора Мура за сировим гвожђем у стварности уместо тога „закон понуде”? Оригинална запажања цена и утврђених количина су резултат обеју, и понуде и тражње. Према томе, оне нужно не рефлектују утицај тражње више него утицај понуде”.²⁹

Према томе, „закон тражње“ професора Мура је уствари закон понуде који се може формулисати овако: што је већа цена по којој се продаје, биће и веће количине које се нуде на продају, или другим речима, количина која се нуди на продају расте са повећањем цена, а смањује се са снижењем цена. Очигледно овде постоји однос управне сразмере између цене и количине робе која се нуди на продају.

Овај закон има своју, под одређеним условима, теоретску и емпиричку важност, исто као и Маршалов „општи закон тражње“. Значај „закон понуде“ професора Мура је у томе што нам омогућава да проблем тржишних односа посматрамо и анализирамо и са становишта, не само тражње, већ и понуде. Закон тражње и закон понуде чине јединство закона тржишних механизма који обезбеђују анализу цена и количина које изражавају тражњу, и цена и количина које су одраз и показатељ понуде.

Драгољуб Стојиљковић

R É S U M É

La formule mathématique de la lois de l'offre et de la demande a été, tout d'abord, présentée par Cournot, que Leon Walras et Alfred Marchalle ont adoptée après lui. Cournot réduit la lois de la demande à la demande comme fonction des prix: $D = F(P_1, P_2, P_3 \dots P_n)$. Pourtant Marchalle part de l'hypothèse que la demande et l'offre sont des catégories indépendamment variables, démontrant que la prix est (P) la fonction (F) la demande (D) et l'offre (S). La fonction (F) la demande (D) et l'offre (S). La fonction de la demande de Marchalle obtient une formule que voici: $P = F^{-1}(D)$ et $P = F^{-1}(S)$ ce qui signifie que c'est une fonction inverse à celle que donne Cournot. Marchalle traite la lois de la demande sur la question de la demande individuelle et celle de la lois dev la demande du marché qui est formulée comme „la lois générale de la demande“

Marchalle a donné la réponse à la première question exécutant la fonction individuelle de la demande subjective, dans laquelle on prend comme critérium l'évaluation subjective du consommateur pour le prix que celui-ci est prêt à payer et la quantité qu'il désire acheter. Mais le prix de la marchandise est avant tout une catégorie objective ainsi que le quantité de la marchandise, qui ne peut pas changer avec une évaluation subjective et ne peut s'adapter à chacun. Et rejetant les éléments subjectifs, la lois individuelle a. d. la fonction individuelle de la demande montre la dépendance de la quantité de la marchandise qui s'achète à l'égard du niveau du prix du marché de cette marchandise. L'ampleur de la demande et le niveau des prix se trouvent en rapport de proportion inverse.

Du rapport qui existe entre la variation de la demande totale et les prix Marchalle rédige sa „lois générale de la demande“ dans la formulation suivante „Par conséquent une seule lois de la demande existe qui est générale dans tous les tableaux synoptiques de la demande, c. a. d. plus est grande la quantité qui doit se vendre, moins sera le prix auquel cette marchandise sera offerte pour qu'on puisse trouver les consommateurs ou ce qui veut dire que la quantité demandée s'accroît à mesure de la baisse des prix et diminue avec l'augmentation des prix. „Il faut envisager la“ lois générale de la demande“ par Marchalle sur la question de l'importance empirique. „La lois de la demande“ de Marchalle a été tirée des postulats concrets et doit avoir, d'après lui, une importance théorique absolue. Pourtant voici les points de départ de ses suppositions: l'indépendance de la rentabilité et le mesurage de l'utilité limitée par la rentabilité limitée de l'argent sont intolérables, ce qui prouve que cette „lois générale de la demande“ n'est pas suffisante pour l'analyse de la variation de la demande, „La lois générale de la demande“ de Marchalle serait suffisante: premièrement s'il n'y avait pas de marchandise substituée et de marchandise de complément, ce qui est irréli, et deuxièmement si la somme restait invariable ainsi que la force d'achat de l'argent après le changement des prix. Etant donné que Marchalle avait appliqué l'analyse partielle dans la demande, sa „lois générale de la demande“ permet de suivre tous les changements du marché liés à une seule catégorie de marchandise. De là sont l'importance empirique dans l'observation de la demande de la marchandise en détail. „L'universalité“ de cette lois est admissible à condition qu' on envisage une seule espèce de marchandise et que toutes les suppositions de Marchalle que nous avons jugées irréelles et que nous avons rejetées soient acceptées, ce qui prouve qu'il n'y a rien d'universel dans cette lois

Partant de „la lois générale de la demande“ de Marchalle, on a abordé l'observation empirique et l'étude des phénomènes du marché. Dans un cas, se basant sur les études et les recherches statistiques ou est arrivé aux résultats et aux lois qui ne sont pas d'accord avec la „lois générale de la demande“ de Marchalle—et c'est le cas du fer brut. „Dans le cas du fer brut, dit E. J. Working, pourtant, le professeur H. L. Moore, trouve la „lois de la demande“ qui n'est pas conforme au principe universel de celle de Marchalle. Il trouve que plus la quantité vendue du fer brut, est grande, d'autant plus les prix en seront plus hauts. Une telle lois de la demande du professeur Moore est le résultat des recherches statistiques et de l'observation du dynamisme du marché où de tels mouvements peuvent être remarqué. Les méthodes appliquées dans de telles recherches, et dans l'élaboration des tableaux synoptiques ainsi que de la courbe

de la demande, peuvent sous de différentes condttions donner de differents résultats' Par exemple, si le tableau sunoptique de la demande des consommateurs change plus que celui de l'offre des vendeurs, on obtient un resultat qui montre qu'à la place de la courbe de la demande, on aura celle de l'offre. De là, la „lois de la demande" du professeur Moore du fer brut remplace le lois de l'offre qui pourrait être formulée ainsi: plus grand est le prix de vente, d'autant plus grandes seront les quantités offertes sur le marché. La lois de la demande et celle de l'offre rorment une unité de lois du m-canisme du marché qui permet sous de conditions concrètes et suppositions fixées, l'observation des phénomènes du marché.

1) Alfred Marshall (1842-1924) је енглески економиста који је у времену од 1890 — од изласка његових Principles of Economics па до прихватања Keynesovih идеја сматран за водећи ауторитет грађанске политичке економије.

Henry Moore је име у грађанској политичкој економији везано за развој модерне економетрије и израду статистичке криве тражње.

2) Капитал, III, Београд, 1961, стр. 10-7.

3) Морамо да нагласимо да постоје разлике између дијалектичког посматрања и функционалног схватања појава. Пре свега, код дијалектичког односа и посматрања постоји чврста полазна основа које нема у функционалном односу. Дијалектика разликује базу од надградње, мада се у процесу развоја надградња може да осамостали и да повратно делује на своју базу. Како аутори новије грађанске економије прибегавају чисто математичком изражавању појава и односа у привредном животу чиме елиминишу појам узрочности из политичке економије, неопходно је да се тај моменат уочи. По ауторима грађанске економије произилази да се целокупни привредни живот може да сведе на збир апстрактних математичких формула, при чему се каузална веза између економских категорија претвара у функционални однос између математичких симбола који су лишени сваке друштвене и економске стварности

4) Види: Oskar Lange, Увод у економетрију, Сарајево, 1960, стр. 77.

5) Augustin Cournot (1801-1877) је у свом раду Recherches sur les principes mathematique de la theorie des richesses дао математичку формулацију закона понуде и тражње.

6) Leon Walras (1834-1910) у свом главном раду Elements d'эconomie politique pure ou theorie de la richesse sociale истакао функционалну међузависност цена, понуда и тражње.

7) Економисти: Н. Moore, А. С. Pigou, R. P. Whitman, W. Leontijef, С. P. Roos, Н. Schults у пракси су ову теоретску новост претворили у покушај да се Функција тражње изведе из временских серија.

8) Oskar Lange, исто, стр. 77.

9) У анализи понуде и тражње Marshall користи тзв. парцијалну анализу. Њена суштина је у томе да се појава коју проучавамо изолује с претпоставком да су све друге околности остале константне, неизмењене — претпоставка „цетерис парибус“.

10) Alfred Marshall, Principles of Economics, second edition, New York 1891, стр. 156.

11) Исто, стр. 155.

12) Исто, стр. 155.

13) Исто, стр. 156.

14) Исто, стр. 156.

15) Исто, стр. 157.

16) Исто, стр. 156-157.

17) Исто, стр. 157.

18) Marshall је како то каже Hicks „генијално поједноставио“ овај закон, али то баш и обара теоретску нужност закона тражње J. R. Hicks, Value and Capital, Oxford, 1939, стр. 27.

19) Види: A. Marshall, Principles of Economics, стр. 152-154.

20) Због тога сматрамо да је сасвим тачан закључак који је у вези с тим дао И. Лаврач: „Пошто Marshallово извођење закона тражње своди на новчано мерење граничне корисности алтернативних количина робе; то са утврђивањем немогућности новчаног мерења граничне корисности пада и Marshallов закон тражње као „општи“ и теоретски закон. Он остаје и даље у важности као емпирички закон, према коме у већини случајева количина потраживања за неком робом варира у супротном смислу од њене цене, — а то су знали још класици политичке економије, без икакве анализе корисности и без претензија на утврђивање теоретског карактера закона“. Иван Лаврач, Тражња у економској анализи Alfreda Marshalla, Београд, 1961, стр. 152.

21) Marshall помиње Giffenov случај у својим Принципима. Почетком 19 века F. Giffen је утврдио да што је већа цена хлеба то ће бити и већа

тражња за хлебом. Основни узрок таквом кретању наведене тражње налази се у веома ниском реалном дохотку радничке класе која је због тога приморана да троши много повећање цене хлеба у великој мери снизи реални доходак радника да они зато смањују потрошњу других намирница, меса, масти и друго а оријентишу се на повећање потрошње хлеба. Principles of Economics, стр.

22) „Нема ничег „универзалног“ у том закону, истиче Henry Schultz. Али његова ванредна једноставност и лакоћа са којом се може њиме руковати, заједно с добрим апроксимативним објашњењем које он даје у многим случајевима стварног економског понашања, обезбедила му је сигурно место међу основним законима економске науке. Ово је још једна илустрација чињенице да је у науци често важније да један закон буде једноставан него истинит“. Theory and Measurement of Demand, стр. 53-54, 1938 г.

23) E. J. Working, What Do Statistical „Demand Curves“ Show?, Readings in Price Theory, London, 1951, стр. 97.

24) Види: A. Marshall, Principles, стр. 157.

25) E. J. Working, Исто, стр. 98.

26) Henry L. Moore је у свом делу о тражњи: Economic Cycles: Their Law and Cause, New York, 1914 год., покушао да повеже економску теорију са статистичком праксом и теоријом која треба да квантифицира важне економске функције — међузависне односе. У овом делу H' Moore је био доследан у игнорисању корисности, одбацујући је као непотребну за изучавање економских категорије. Он каже: „У последњој четврти прошлог века економисти су имали велике наде у погледу чињенице да економија постане егзактна наука. Према схватању већине теоретичара, развитак учења о корисности и вредности довео је до развитка економске науке на бази егзактних концепција, па ће се по њиховом мишљењу брзо моћи на тим новим основама да подигне чврста структура међузависних делова, који ће својом одређеношћу и повезаношћу одржавати ригорозну лепоту математичко-физичких наука. Али се то очекивање није остварило... Објашњење за то се може наћи у прејудицираном схватању, како су економисти посматрали могућности науке, као и у сасвим погрешном методу, који је примењиван"... У даљем излагању Мур критикује метод „caeteris paribus“, и економску науку као „калкулацију задовољства и патње“.

27) Working, Исто, стр. 99.

28) Ову ситуацију ћемо илустровати на фигури А. Низ цена и количина резултат је врло различите врсте, а његову природу ћемо приказати на фигури Б. „Линија повучена што ближе овим тачкама биће отприлике крива понуде, уместо криве тражње“.

29) Исто, стр. 106.